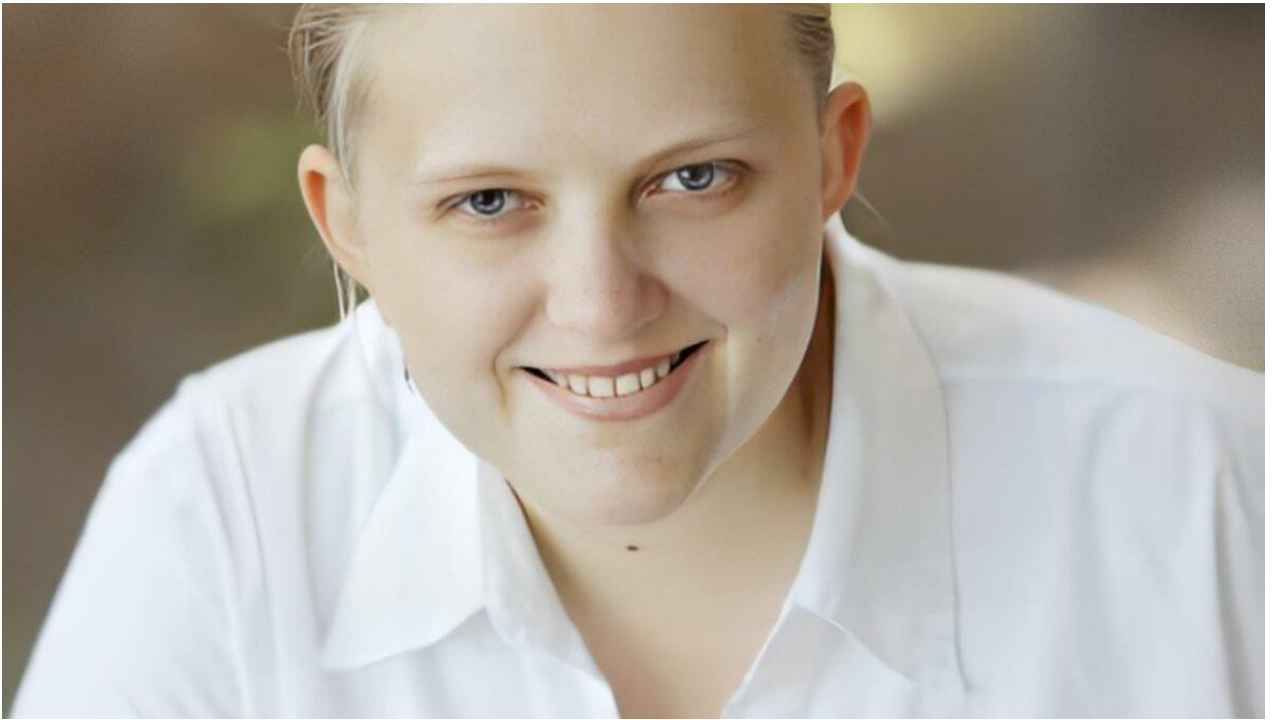

**“Вплив війни подібний до впливу радіації — вона вражає усіх, без винятку”, —
Маріанна Колодій, гендерна експертка,
активістка Жіночого руху Закарпаття**

Вони служать, самостійно забезпечують родини та доглядають рідних, збирають допомогу для армії та цивільного населення, професійно виконують обов’язки ризикуючи життям. — Внесок українських жінок в боротьбу і наближення перемоги України неоціненний. Водночас саме жінки відчувають руйнівний вплив війни та необхідність швидко адаптуватися до нового життя – тимчасове переселення, втрата домівок і грошей, нестача продуктів і товарів першої необхідності. Окрім наслідків “тут і зараз” жінки стикаються з купою небезпек — від підвищення рівня домашнього насильства до збільшення різниці в оплаті праці і подовження “третьої зміни”, додаткового навантаження хатньою роботою. Про основні складнощі тимчасових переселенців та приймаючих громад, жіноче лідерство, організацію волонтерського руху та необхідність внесення змін в Регіональний План дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” у зв’язку з викликами війни, розказала журналісту Women to Ukraine Маріанна Колодій, гендерна експертка, активістка Жіночого руху Закарпаття, керівниця Центру гендерної освіти Ужгородського національного університету

— **Чим ви займалися до війни та чи змінилася ваша діяльність після її початку? Як позначилася війна на вашій активності?**

— До 24 лютого 2022 року я працювала керівницею Центру гендерної освіти Ужгородського національного університету, працюю тут і сьогодні. Також я активістка Жіночого руху в Закарпатській області, членкиня організації «Жіноче намисто Закарпаття». Після початку повномасштабної фази російсько-української війни ми, активістки й лідерки Жіночого руху, повністю занурилися в тилкову роботу за принципом «Тримаємо стрій! Усе для перемоги!». З початку наші ініціативи та дії були досить ситуативними, не системними. Ми бралися за все: шукали кошти на потреби військових територіальної оборони, зустрічали людей, які тікали від обстрілів, шукали житло для жінок із дітьми та намагалися влаштувати їхній побут, плели сітки, розвантажували гуманітарну допомогу, багато чого іншого робили.

У перші дні повномасштабної війни, коли велика кількість людей їхала за кордон, одна з центральних вулиць Ужгорода була повністю заповнена автомобілями. Це нагадувало кадри з фільмів про апокаліпсис. У машинах були переважно жінки з дітьми та літні люди. Ми не знали, що саме потрібно робити в такій ситуації, але найперше намагалися нагодувати й зігріти цих людей, частина з яких були в дорозі вже кілька днів. Це тривало тижнями, і здавалося, що не скінчиться ніколи. Такої кількості людей Ужгород з населенням у 120 000 осіб, мабуть, ще ніколи не бачив.

Впродовж першого тижня війни гуманітарна допомога, яка йшла із сусідніх країн, приїжджала до нас у невеликих автомобілях і мікроавтобусах. Водії, які везли цю допомогу, часто відмовлялися заїжджати в Україну, тому нам доводилося брати власні автомобілі, їхати за кордон і перевантажувати 3–4 тонни гуманітарки в найближчих до кордону селах і містечках і повертатися в Україну. За день нам вдавалося зробити не більше двох таких поїздок. Цим займалися виключно жінки, бо чоловіків за кордон не випускали.

Ще одним викликом стало те, що наприкінці першого місяця війни в Ужгород почали прибувати евакуаційні потяги з дуже великою кількістю людей. Ці люди були налякані, дезорієнтовані, голодні, у багатьох із собою не було майже жодних речей. У 2014–2016 роках до нас приїхало близько восьми тисяч ВПО, а за кілька тижнів після початку повномасштабного вторгнення — десятки тисяч людей.

Паралельно з допомогою, яку ми надавали людям, здійснювалася комунікація з органами місцевого самоврядування та органами державної влади. Ті, хто були відповідальними за цей процес, реагували недостатньо оперативно. Волонтерки та волонтери зробили це оперативніше. Тоді це мало велике значення. Можливо зараз в цьому потреби вже немає, бо працюють різні гуманітарні штаби. Паралельно з усім цим нам доводилося комунікувати з міжнародними благодійниками та донорами.

З одного боку, потяги, автомобілі, гуманітарна допомога, а з іншого — відчуття постійної втоми та тривоги... Десь за три-чотири тижні ми дуже виснажилися. З одного боку, ми бачили, що не припиняється потік людей, яким необхідно було забезпечити повсякденні потреби. А з іншого – ми розуміли, що треба реагувати й на решту викликів. Наприклад, ми не могли на той момент

контролювати й гарантувати, що жінки, які їдуть за кордон, не потраплять у ситуації торгівлі людьми. Саме тому, ми почали комунікувати з міжнародними організаціями, з неурядовими партнерськими організаціями за кордоном і просили їхньої допомоги у вирішенні цих проблемних питань.

Багато людей хотіли допомогти і включалися в допомогу, але ми зрозуміли, що не всі повинні та вміють волонтерити... Перші тижні допомога із-за кордону надходила постійно, але у квітні її стало відчутно менше. Десь саме в цей час ми розпочали ініціативи так званої жіночої дипломатії. Депутатки місцевих рад різних рівнів та активістки Жіночого руху Закарпаття почали відвідувати різні міста Європи, зустрічалися з представниками органів місцевого самоврядування, неурядовими організаціями, розповідали про ситуацію в Україні, про ті виклики, з якими нам довелося зустрітися, та про допомогу, якої ми потребуємо. Як показала практика, ці візити були дуже ефективними та результативними. Жінки з України розповідали про свій досвід війни жінкам у різних країнах, це було надзвичайно емоційне, відверте та живе спілкування. Результатом таких візитів стали вантажі гуманітарної допомоги, облаштування місць для проживання українок із дітьми, які рятувалися від війни за кордоном, організація лікування тощо.

У цей час я одночасно і координувала волонтерську роботу, і шукала житло для людей, які хотіли залишитися в Закарпатті, і приймала гуманітарні вантажі, і шукала турнікети, і купувала колеса для бусів, і різала тканину для сіток, і організовувала візити «жіночої дипломатії» — це був безперервний потік запитів, яким не видно кінця і краю.

В один день я могла діставати колеса для буса, препарати від цукрового діабету, займатися розміщенням двох родин, які їдуть за кордон, і водночас комунікувати з місцевою владою щодо виконання цільових програм, або писати листи із запитом в жіночі міжнародні благодійні організації.

Тобто це була така різнопланова робота. Сьогодні я вже майже нічого про неї не пам'ятаю, окрім того, що вона мене дуже виснажувала, бо це не була типова для мене робота. Потім стало набагато легше, коли зайшли гуманітарні та донорські міжнародні організації. Тут уже стало більше комунікації, ми з ними дискутували й обговорювали наші проблеми. Ми їм пояснювали, що досвід, який у них був із Сирії та Афганістану тут не допоможе, бо це зовсім різні ситуації.

— Хотілося б про це трішки більше поговорити. Що саме казали міжнародні організації та чому досвід, який вони отримали в Сирії та Афганістані не можна застосувати в нас? Що в них спільного та відмінного?

— Спільне те, що це все війни, гинуть люди, руйнуються долі, і це трагічно. Також те, що в умовах цього воєнного хаосу страждають, по-перше, найбільш вразливі верстви населення — жінки, діти, люди похилого віку та маломобільні.

А відрізняє те, що жінки, які приїздили до нас в місто, хотіли бути максимально дієвими та корисними, вони не хотіли, щоб їх розміщували в таборах для біженців. До Ужгорода й Закарпаття приїхала велика кількість лідерок та активісток жіночих громадських організацій з усієї України. Це була неймовірна кількість жінок з ідеями, ініціативами й бажанням діяти. Так, вони, звичайно, були

стривожені, але водночас вони ставали в стрій і тримали його. Матері приїхали до Закарпаття, рятуючи своїх дітей, але водночас вони піклувалися про забезпечення їх освітою. Вони намагалися максимально продуктивно організувати своє життя та життя й дозвілля своїх дітей тут, в Україні, незважаючи на війну.

Значна частина українських жінок, що рятувалися від війни, яких я зустрічала, не хотіли їхати з країни й жити в таборах для біженців в Європі, вони хотіли щось робити тут. Дуже часто жінки казали мені, що не хочуть їхати, бо їм здається, якщо вони залишаться, то війна швидше закінчиться, і вони повернуться у свої домівки. Навіть ті, хто вже на той момент втратили свої домівки й не мали куди повертатися, усе одно не хотіли їхати.

Враховуючи всі ці контексти, ми спілкувалися й дискутували з міжнародними організаціями та донорами про те, щоб працювати з цими жінками тут, в Україні, а не за кордоном. І тоді, і зараз я добре розуміла, що облаштування побуту й задоволення першочергових потреб жінок ВПО — лише частина викликів. Згодом ці жінки потребуватимуть працевлаштування, влаштування дітей до закладів освіти, а тому діяти у цьому напрямку потрібно було досить оперативно. У квітні ми, жіночі організації Закарпаття, почали працювати над проблемою працевлаштування жінок-ВПО.

Інший момент — деякі міжнародні організації на початку повномасштабної війни поширювали наратив про те, що ми — представниці жіночих організацій України — повинні, так би мовити, «поговорити з нашими посестрами з російської федерації». На той момент для мене така постановка питання вже не мала сенсу. В перші дні військової агресії я написала листи до різних університетів та організацій рф, які я знала, зокрема до організації солдатських матерів. Основною метою цих листів було моє прохання до них відреагувати й не мовчати в цій ситуації, засудити війну та заявити свою позицію публічно. Я написала 62 листи... та отримала всього дві відповіді. Після цього в мене не було жодних ілюзій щодо так званого «порозумітися з посестрами й поговорити»...

Я вважала, що завдання наукової еліти, лідерів і лідерок громадської думки, активісток жіночих організацій — докласти максимально зусиль, щоб запобігти війні. Але вони обрали — промовчати. Після цього не могло бути й мови про співпрацю чи комунікацію.

Пригадую, що десь на четвертий місяць повномасштабної війни мені написали з білоруської жіночої організації про те, що вони хотіли б запропонувати нам свою фінансову допомогу або, можливо, якісь інші ресурси, бо розуміють, які важкі часи нам доводиться переживати. Я їм відмовила, одним реченням «Спасибі, ні і ніколи...».

Для мене погодитися на пропозицію допомоги від цих людей означало укласти угоду зі ЗЛОМ. Угода зі злом — це ЗЛО. Не можна укладати сумнівні угоди з власним сумлінням і цінностями.

Після 24 лютого 2022 року організації, що входять до Жіночого руху Закарпаття обрали собі нове гасло: «Активістки Жіночого руху Закарпаття — це надзвичайно звичайні жінки». У певний момент, я помітила, що і мені, і моїм

колегам «тримати стрій» стало надважко, організм не витримував навантажень. Абсолютно звичними стали випадки, коли жінки-волонтерки не спали по чотири-п'ять діб, майже кожна втратила вагу, не мала можливості спілкуватися з власними дітьми та родиною. Це потрібно було впорядкувати. Я зрозуміла, що ми не зможемо допомогти іншим, якщо самі не матимемо достатньо сил, здоров'я і моральних ресурсів. Саме в цей час з'явилася ініціатива щоп'ятниці проводити ресурсні зустрічі для жінок — громадських активісток та волонтерок. Маю сказати, що перші наші зустрічі проходили трагікомічно. Ми змушували себе ходити на ці зустрічі, але вважали, що це цілковита дурня в час, коли в нашому домі війна. Ми не знали про що розмовляти, а коли починали говорити, то не могли стримати сліз, після чого починали сміятися, і все це здавалося абсурдом. Сьогодні ми продовжуємо відвідувати наші щотижневі жіночі ресурсні зустрічі, щоб наповнитися силами, які допомагають нам залишатися самими собою. Так само віримо в переможний мир і тримаємо стрій!

Сьогодні ми вже налагодили системну роботу за багатьма напрямками, але продовжуємо напрацьовувати й нові напрями, як от перегляд Регіонального плану дій на виконання Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека».

Цього року Закарпатська область долучилася до проекту «Жінки.Мир.Безпека: місцеві потреби — місцеві рішення», який виконується Українським жіночим фондом за фінансової підтримки Нідерландів. Одне із завдань, яке ставимо перед собою в цьому контексті — локалізація Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» до 2025 року. Ми вже почали проводити зустрічі і консультації із цього приводу, які плануємо завершити до кінця цього року. Наша мета — це створення регіональної коаліції із представниць та представників громадських організацій для просування порядку денного резолюції 1325.

Сьогодні ми бачимо, що значні виклики для Жіночого руху Закарпаття пов'язані з війною — велика кількість жінок ВПО, жінки, які втратили житло внаслідок бойових дій, жінки постраждали від сексуального та гендерно зумовленого насильства, жінки-ветеранки, жінки-вдови та ін. Саме тому ми намагаємося працювати й робити все можливе, щоб мінімізувати ці виклики.

— Давайте більше поговоримо про вплив війни на жінок. Є ті виклики, з якими жінки вже стикаються, а є ті, які будуть пізніше. Можете спрогнозувати їх? З якими труднощами ваша громада може стикнутися за рік, наприклад?

— Найперше, як на мене, це те, що, вплив війни на нас усіх подібний до впливу радіації — вона вражає усіх, без винятку. Вражає жінок і чоловіків, молодих і старих, дітей народжених і тих, хто ще не народилися... На жаль, війна торкнулася, вражає і ще торкнеться кожного та кожної з нас. Хтось уже зазнав цього ураження й потерпає від «променевої хвороби», інші поки не відчують усієї сили ураження, на жаль, це відбудеться згодом...

Нам за жодних обставин не можна припиняти тримати стрій. Тримати стрій — це запорука нашого переможного миру. Нам доведеться зустрітися ще з різними

викликами. Одним із таких викликів може стати «бажання міряться горем». Сьогодні одним із нас може здаватися, що для жінок, які поїхали за кордон війна проходить легше, а то й взагалі непомітно, але це не так. Другим здається, що легше тим, хто не був в окупації, третім — що найлегше тим, хто не зазнав обстрілів, четверті вважають, що легке життя в тих, хто отримує грошові компенсації чи гуманітарну допомогу, і таке інше. Ми не можемо дозволити собі міряться горем і бідую. Жінкам і чоловікам України випало спільно пройти ці випробування, а тому найголовніше зберегти між собою цінності єдності та прийняття самих себе.

Потрібно мінімізувати виникнення соціальних конфліктів за принципом «ми — вони». «Ми» — це ті, хто залишилися в Україні, а «вони» — це ті, хто поїхали. «Ми» — це ті, кого обстрілюють, «вони» — ті, хто в тилу, «ми» — ті, хто в окупації, «вони» — ті, кому вдалося виїхати. І таке інше. Такі дискусії вигідні лише в межах підходу «розділяй і володарюй».

Якщо ми будемо розділені в цьому та дозволимо собі міряться бідую, ми не зможемо тримати стрій, а нам дуже важливо його тримати. Це запорука нашого переможного миру. ^[6]

Найважливіше, що ми зараз можемо зробити — це підтримувати одне одного, передати наш досвід війни наступним поколінням, щоб цього більше не трапилося. Я вважаю, що тим самим ми виробляємо практику, яку я не можу поки що систематизувати, але згодом ми зможемо ділитися цим, на жаль, і з іншими країнами. Я кажу на жаль, тому що думаю, що на війні в Україні не зупиняться загалом війни у світі. І ми зможемо ділитися цим досвідом, бути відвертими з усіма жінками цього світу й казати, як це важко, коли одна з нас в окупації, інша — в еміграції, третя намагається робити щось у себе вдома.

По-друге, ми всі, і жінки і чоловіки, уже повинні думати та працювати над відновленням країни, як би важко нам зараз не було, як би ми не усвідомлювали, що зарано говорити про відновлення без перемоги, але ми мусимо вже думати про те, що може бути після нашої перемоги. Я вважаю, що ми, як представниці жіночих організацій, до того плану відновлення країни, який є згідно з указом Президента, обов'язково повинні зробити все, щоб залучити якомога більше жінок. Сьогодні ситуація виглядає так, що в багатьох регіонах голови військових адміністрацій — чоловіки. Є голова, два його помічники, і вони оперативно вирішують проблеми, але жінки найчастіше не залучені до процесу ухвалення рішень та не знають що відбувається. Часом пріоритетом ставлять швидкість ухвалення рішень, а не їхню якість. Після перемоги ситуація зміниться, бо найголовнішою стане якість.

— Чому стратегічно важливо залучати жінок до відновлення країни? На що це впливає?

— Найбільше постраждала соціальна інфраструктура. Жінок потрібно залучати, бо необхідно буде відновити заклади охорони здоров'я, заклади освіти, нам потрібні будуть реабілітаційні центри, психологічні реабілітаційні центри. Значна частина цих обов'язків ляже на жінок. Я кажу не загалом про жінок України, а про жінок певних громад. Люди повертатимуться до своїх міст, а там усе зруйноване. Дуже багато сіл і міст в Україні, які зруйновані повністю. До того, що

навіть стін не залишилося. Людям доведеться відновлювати свої населені пункти практично з нуля. Дуже важливо розуміти, на що будуть орієнтовані ті люди, які повертатимуться. Це перший момент — відбудова громади як місця для життя.

Другий момент, чому важливо залучати жінок — нам необхідно буде реагувати на виклики репродуктивного здоров'я і бажання жінок до народження дітей. Нас чекає величезна криза знелюднення. З одного боку, очікується, що знижуватиметься народження дітей, а з іншого — ми не можемо гарантувати, що ті жінки, які поїхали з нашої країни, повернуться. І чим довше триває ця війна, тим більше шансів, що жінки, які поїхали, не повернуться, бо вони інтегруються в нове суспільство. Може таке бути, що, коли відкриють кордони, чоловіки поїдуть туди, до своїх сімей. Необхідно залучати до обговорення цих питань саме жінок, які зараз перебувають за межами нашої країни, запитувати, що може спонукати їх повернутися назад. Моє переконання, що це працевлаштування та наявність житла. Це взагалі широкий спектр питань, який стосується громадського розвитку.

Щоб нам мінімізувати непорозуміння та конфліктні ситуації — необхідно залучати жінок. Сьогодні жінки вилучені з процесу ухвалення рішень, бо зараз цим займаються військові та військові адміністрації.